

SZÍNHÁZ

A MAGYAR SZÍNHÁZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

DRÁMAMELLÉKLET 2007. ÁPRILIS

Szophoklész TRAKHISZI NŐK

Karsai György és Térey János fordítása

SZEMÉLYEK

DÉIANEIRA

DAJKA

HÜLLOSZ

TRAKHISZI NŐK KARA

HÍRNÖK

LIKHASZ

IOLÉ (néma)

ÖREG

HÉRAKLÉSZ

Szín: Trakhisz, a királyi palota előtt

[Prologosz]

DÉIANEIRA

1 Halandók száján régi közmondás kering:
A földi ember sorsát, míg nem lesz halott,
Jónak vagy rossznak sohasem ítéltetted.
De én, még mielőtt Hádész mélye felé
5 Indulnék, már tudom, hogy sorsom keserű.
Pleuronban, apám, Oineusz házában, olyan
Borzalmas esküvő rémképe üldözött,
Mint aitoliai szüzlányt még sohasem.
Egy folyó volt a kérőm, Akhelóosz, és
10 Apámtól három alakban kért asszonyul;
Eljárt hozzánk bika képében, gyűrűző
Kígyóvá változott, majd emberteste lett,
De baromarccal. Sűrű szakállal takart
Állaról zajgó forrásvíz zúdult alá.
15 Udvarlómától vacogva, én boldogtalan,
Az istenekhez könyörögtem napra nap:
Haljak meg, mielőtt ágyába hív e szörny.
És aztán, amikor remény sem éltetett,
Eljött Zeusz és Alkméné nagy hírű fia,
20 És győztes harcban gyűrve le a folyamot,
Mégváltott engem. Én nem mondhatok mesés

Részleteket, ha nem láttam a harcot. Az
Meséljen, ki tanú volt, félelemtelen.
Iszonyattól bénultan ültem a hegyen,
25 Rettegve, hogy szépségem hoz fejemre gyászt.
Zeusz mégis kedvezett, a verseny istene
– Ha kedvezett! Héraklésszel megosztva nász-
Ágyam, aggódva érte, mindig új meg új
Félelemmel táplálom ős félelmemet;
30 S az egyik éj gondját a másik viszi el.
Igaz, vannak gyermekeink, de őket ő
– Mint földműves a földje távoli zugát:
Vetéskor, aratáskor – ritkán látja csak.
Ilyen a sorsa: néha hazaküldi az,
35 Akit szolgál, majd elszólítja őt megint.
Mióta végzett fárasztó munkáival,
Azóta tölt el engem szörnyűbb félelem.
Mert kioltotta ő Iphitosz életét,
Elúzve otthonunkból, Trakhiszban lakunk,
40 Barátunk házában, s hogy férjem merre jár,
Nem tudja senki. Annyi tudható csupán,
Hogy nagy kint hagyva rám, elment, s valahol él.
S hogy nagy bajban van, majdnem biztosan tudom.
Nem kevesebb, mint tíz hónap gördült tovább,
45 És hozzá még őt, hogy hír nélkül elmarad.

Valami nagy csapás kellett hogy érje őt;
Levelet hagyva ment el, s én fohászkodom:
Tartsák távol tőlünk a bajt az istenek.

DAJKA

Jó úrnőm, Déianeira, gyakran láttalak
50 Könnyes arccal, gyászban, soká jajogni
Héraklész távozásán, s hogyha nem tilos
– Ha rabszolgának illendő egyáltalán
Szabad embert oktatni –, mondok valamit.
Hogyan lehet, hogy van bár négy szép szál fiad,
55 Nem küldöd egyiket sem az apja után?
Leginkább Hüllosznak való e földadat,
Ha érdekli, az apja sorsa hogy halad.
Épp ő siet fürgén a palota felé;
Ha tanácsoltam eddig bármi hasznosat,
60 Most használd föl a fiadat, s tanácsomat.
(*Jön Hüllosz. A Dajka el*)

DÉIANEIRA

Édes fiam, megszívlelendő néha az
Alacsony származásúak szava. E nő
Rabszolga bár, szabadhoz méltóan beszélt.

HÜLLOSZ

Vajon miről, anyám? A tanulság mi volt?

DÉIANEIRA

65 Szégyelld magad, hogy soha, sehol, sehogyan
Se kutatod: hová tűnt el szegény apád.

HÜLLOSZ

Tudom, hol van, ha pletykában megbízhatunk.

DÉIANEIRA

Mit hallottál, mely földön tölti idejét?

HÜLLOSZ

70 Mondják, az elmúlt egy év fáradalma
Egy lúd nő rabszolgájaként viselte el.

DÉIANEIRA

Ha ezt eltúrte, akkor minden egyre megy.

HÜLLOSZ

De ahogy hallom, onnan már kiszabadult.

DÉIANEIRA

És mit beszélnek, élő vagy holt, merre van?

HÜLLOSZ

Euboia földjén Eurütosz fővárosát
75 Támadja haddal – vagy csak tervez ostromot.

DÉIANEIRA

És azt tudod, fiam, hogy épp e föld felől
Hagyott apád számomra biztos jóslatot?

HÜLLOSZ

Anyám, mifélet? Erről semmit sem tudok.

DÉIANEIRA

80 Szóval, vagy ott fejezi be az életét,
Vagy győztes lesz a harcban, és hátralevő
Idejét teljes boldogságban töltheti.
Most, hogy fordul a sorsa, forgatagban áll,
Te nem segítesz? Hogyha életben marad,
85 Ránk virrad; s ha elpusztul, vele pusztulunk.

HÜLLOSZ

Máris megyek, anyám! Ha ezt a jóslatot
Ismertem volna, régen ott volnék vele;
Bár a szerencse, mely kísérni szokta őt,
Biztat, hogy félni és csüggedni nincsen ok.
90 De hallva mindezt, nem mulasztok semmit el:
Világosan át kell látnom a helyzetet.

DÉIANEIRA

Na indulj, kisfiam! A jó cselekedet
Hasznára válik a késlekedőnek is.
(*Hüllosz el. Bevonul a trakhiszi nők kara*)

[Parodosz]

KAR

Kit változó éjszaka szül s temet el,

95

Ki fölsugárzol, majd a sötét betakar,
Héliosz, áldva könyörgünk!
Hol jár Alkméné fia, Héraklész, hova lett, hova tűnt?
Súgd meg, aranyfény, szétlobogó ragyogás!
100 A tengeröblökben bolyong? Hátát új földrésznek veti?
Mondd, minden szemnél többet látó!
A nőnek is gond nehezíti szívét,
Kit harcban szerzett: Déianeira aggódik,
105 Árva madár ez az asszony,
Ébren tartja a vágy, könnytelen szemére sose száll le
az álom:

110

A távol utasért remeg és könyörög,
Emészti folyton önmagát, és rémekkel viaskodik
Az özvegy ágyon, bajtól tartva.

115

Mint ha az északi orkán,
Mint ha a délszaki szélvész
Ostora sújtja a tenger
Fodrosodó vizeit:

120

Kadmosz fiát kergeti így
A sorsa harcba – veri, mint
Zivatar a krétai tengert;
Ám van egy isten, ki óvja, és
120 Még távol tartja a komor
Hádészi palotától.

125

Bár kenyerem a tapintat,
Halld meg az isteni tiltást:
Nem szabad elpazarolnod
Életadó vigaszod.

130

Kronosz fia rendezte úgy,
Hogy szenvedés nélküli sors
Halandók része nem lehet;
Váltva kering kín és öröm
130 Fejünk fölött, mint futja fönt
Útját az égi Medve.

135

Az égbolt csillagai
Úgy húnynak ki, mint a bőség
És az ínség napjai;

140

Jólét, nyomor helyet cserél,
S mindig más házba tér be.
Ebből meríts, királynőm, éltető erőt,
S vigyázz magadra. Mert ki látta, hogy Zeusz
140 Cserbenhagyta a földön övéit?

[Első jelenet]

DÉIANEIRA (*a karvezetőnek*)

Azért vagy itt, mert hallottad, hogy szenvedek,
S meglátogatsz, részvétebből. Illyesféle kint
Nem kóstoltál még, hát ne is kóstolj soha.

145

A fiatal lány párnás otthonában él,
Hol a Napisten forró napja nem veri,
Zápor se hull rá, nem tépdesi vad vihar,
Bántatlanul, gyönyörben tölti életét;
Aztán egy napon asszony lesz a lány neve,
S megismeri az éjszaka gyötrelmeit:

150

Hol férjéért reszket, hol gyermekeiért.
Ki ezt a sorsot élte, engem is megért,
Átérzi kínom, melynek tonnás terhe nyom.
Világgá kiáltottam összes gondomat,
Csak egyről nem szóltam – kiöntöm lelkemet.

155

Mikor hazulról utoljára útra kelt
Uram, Héraklész, a szobámban itthagytott
Egy régi levelet: lapjain írva állt
Minden dolog, amelyről eddig hallgatott;
Bár sokszor indult háborúba, mégse szólt
160 Ezekről: cselekedni, nem meghalni ment.

160

S most, mintha már nem élne, úgy jelölte ki
Örökségem; leírta, hogy melyik fiunk
Az apai földből melyik részt kapja meg;
Határidőt tűzött ki: ha egy évig és

165 Még három hónapig otthonról elmarad,
Biztosan meg kellett ekkorra halnia;
De hogyha nem, s túléli a határidőt,
Baj nélkül tölti hátralévő életét.
Azt írja, hogy az istenek testülete
170 A héraklészi művet épp így zárta le:
Dódónában a tölgyfa lombja súgta ezt,
S a két papnő Galamb jósolta – írja ő.
A régi jóslat igazsága egybevág
A jelennel – vagy így, vagy úgy, de teljesül.
175 Mézízú álomból ébreszt az iszonyat,
Jó barátnőim: élnem kell-e egyedül,
Ha gyászt hagy rám halandók közt a legnagyobb?
(*Jön a Hírnők*)

KARVEZETŐ

Órizd meg a reményt! Egy férfi jön feléd,
Jó híreket hoz: koszorú van homlokán.

HÍRNÖK

180 Úrnőm, én mint első hírnők megmentelek
A gyötrelemtől! Tudd meg, Alkméné fia
Nemcsak hogy él, de győzelmet is aratott,
S az isteneknek bő zsákmánnyal áldozik.

DÉIANEIRA

Mit állítottál, jó öreg? Részleteket!

HÍRNÖK

185 Viszontlátod győzelemittas férjedet:
A küszöbödöt tündökölve lépi át.

DÉIANEIRA

Ki mondta ezt, helybeli lakos, idegen?

HÍRNÖK

Likhasz, a hírhozó, a marhalegelőn
Mesélte. Alighogy meghallottam a hírt,
190 Rohantam is, hogy legelső követ legyek,
Háthogyha tőled méltó jutalmat kapok.

DÉIANEIRA

Mért nem fut ő maga a jó hírrel ide?

HÍRNÖK

Nem könnyű neki idejutni, asszonyom!
A méloszi nép szorosan körülveszi,
195 Sokan faggatják, nem tud megmocanni sem;
Válaszra várva sürgetik: nem egyszerű
Kíváncsiságukat kielégíteni.
A kedvükért, bár kedve ellenére ott
Vesztegel. Mindjárt szemtől szemben láthatod.

DÉIANEIRA

200 Ó, Zeusz, ki ott laksz Oita nyíratlan fűvén,
Sokára hát minket is boldoggá teszel!
Asszonyok fedelem alatt, falaimon
Kívül, ujjongjatok! Szemem betölti az
Örömhír fénye; nem várt, még drágább öröm!

[Paián]

KAR

205 Víg hálaünnep dallamát
Visszhangozza most a ház,
Kórusban daloljatok, lányok, fiúk,
Dicsérvétek ma őt, a tegzes
210 Apollónt, égi pártfogónkat!
Paiánt, ó, Paiánt kiáltatok,
Tiszta lányok! Énekeljük szép hűgát,
Artemiszünket, a szarvasölőt is, a fákyavivőt,
215 S minden könyékbeli nimfát!
Égmagasba ragad az öröm,
Elájulok: nádsípod zeng, lelkem zsarnoka!
S úgy izgat a borostyán,
Évoé, evoé!
220 És Bakkhosz mámoros zenéje hív a táncba.
Ió, ió, Paián!
Ó, édes asszonyom,

Figyeld, mind szembejönnek,
S te látva látod őket!
(*Jön Likhasz, fogoly nőket vezetve, köztük Iolé*)

DÉIANEIRA

225 Látom, lányok, régóta öröködik szemem:
Nem került el pillantásom a menet.
Szólok a hírhozóhoz: „Bár sokára jössz,
De örülök neked, ha kedves hírt közölsz.”

LIKHASZ

Jó hírt hozunk, s érdemeinkért köszönet
230 Illet meg minket, asszonyom. A férfinak,
Ki küldetését teljesíti, hála jár.

DÉIANEIRA

Te, legszebb nyelvű minden férfi közt, előbb
Áruld el: Héraklészt élve látom viszont?

LIKHASZ

Én bizony jó erőben láttam legutóbb:
235 Él és virul, nem gyötri semmilyen ragály.

DÉIANEIRA

Hol láttad: itthon vagy barbár földön? Beszélj!

LIKHASZ

Euboia parti szikláján oltárt emel,
S a Kénaiai Zeusznak termést áldozik.

DÉIANEIRA

Talán fogadalomból vagy jóslat szerint?

LIKHASZ

240 Földülta lándzsát forgató keze e nők
Országát, akiket látsz, s ezt fogadta meg.

DÉIANEIRA

Honnan valók, az istenekre, s kik ezek?
Sajnálatom övék, ha balsorsuk igaz.

LIKHASZ

Oikháliát folygújtva, ejtette rabul

245

Őket: ők az ajándék isteneinek.

DÉIANEIRA

Ez volna az a város, melyben rengeteg
Időt töltött, napok számlálatlan sorát?

LIKHASZ

Nem, asszonyom, legtöbbet Lüdiában élt,
S mint maga mondja, ott se szabadon, hanem
250 Rabszolgaként. Ezért, úrnőm, ne haragudj,
Hisz szolgálata szintén Zeusztól származik.
A barbár Omphalénak adták őt el ott,
Egy teljes évet töltött nála, mondja ő,
S a ritka szegény annyira lelkébe mart,

255

Hogy megfogadta önmagának esküvel:
Fiaától, asszonyostól szolgává teszi,
Ki ezt a szenvedést okozta őneki.
Nem volt üres beszéd; a tisztulás után

260

Zsoldossereget gyűjtve vonult Eurütosz
Városa ellen; mert a halandók között
Csak őt okolta mindegyik gyalázatért;
Héraklész elment hozzá, mint egy jó barát,
És az, minden szavával, bosszantotta őt,
Szurkálta tüskéként minden gonosz szava:

265

„Igaz, Héraklész, nem téveszt célt a nyilad,
Versenyben mégis legyűrnék a fiaim!”
Szemébe vágta, hogy csak szolgál, szabadok
Játékszere. S mikor Héraklész berúgott,
Kidobta őt. Haragja nőttön-nőtt, s mikor

270

Iphitosz a tirüszi dombon megjelent,
Hogy megkeresse elcsatangolt lovait,
És gondolata másfelé járt, mint esze:
Egy toronyforma csúcsról mélybe lökte őt.
A gyilkosságon főlháborodott az úr,
275 Aki mindenek apja, olümposzi Zeusz,
S eladta rabszolgának, mert nem tűrte el,
Hogy egyetlen bűnöst az emberek közül
Csellel gyilkolt meg. Hogyha nyíltan bosszút áll,
Zeusz egyetértett volna: csak jogával élt.

280 A gőgöst nem pártolják fönt az istenek;
Aki gonoszul főnnhéjazik, hirtelen
Hádész halott lakója lesz, és városa
Rabságba süllyed. Ők pedig, ezek a nők,
Nyomort találva nagy gazdagságuk helyén,
285 Eléd járulnak. Férjed parancsolta így,
S én, aki hú vagyok, engedelmeskedem.
Különben őt is láthatod majd: azután,
Hogy bemutatta Zeusznak az áldozatot
Sok hódításáért, azonnal idejön.
290 Szavamból ezt a legédesebb hallanod.
KARVEZETŐ
Királynóm, szíved forró vágya teljesül:
Látod, amit látsz, s amit megtudtál, tudod.
DÉIANEIRA
Hát hogyne dagasztaná mellem az öröm,
Ha hallom, hogy szerencse őrzi férjemet?
295 A siker nyomába szegődik az öröm.
Mégis, aki mindent mérlegre tesz, csak az
Tudhatja: még reszketni kell a győztesért!
Mély részvét tölti szívemet, kedveseim,
E szerencsétlen nőket látva: idegen
300 Földön járnak apátlanul; mind hontalan.
Tegnap boldog és szabad szülők lányai,
Most szolgálétre kényszerítve tengenek.
Bajtól óvó Zeusz, ne kelljen látnom soha,
Hogy így bünteted saját szülőiteimet!
305 Ne éljek akkor, hogyha mégis így teszel!
E nőket látva, megborzongat az iszony.
(*Iolénak*)
És te, boldogtalan kislány, vajon ki vagy?
Nem vagy férjnél, vagy már szültél is? Alakod
Szűznek mutat, és nemes származásúnak.
(*Iolé nem válaszol, Déianeira Likhaszhoz fordul*)
310 Likhasz, a sok közül kinek a lánya ő?
Ki szülte, és milyen apa nemzette őt?
Halljam! Őt szánom legjobban a többi közt,
Mélyebben érti sorsát, mint akármelyik.
LIKHASZ
Mit tudom én! Mért faggatsz engem? Azt hiszem,
315 Családnevét aligha kell szégyellnie.
DÉIANEIRA
Csak nem királyi ház? Eurütosz gyermeke?
LIKHASZ
Nem tudom, nem nyomoztam utána soha.
DÉIANEIRA
Nem kérdezted meg társaitól a nevét?
LIKHASZ
Nem én; csak végeztem némán a dolgomat.
DÉIANEIRA (*Iolénak*)
320 Árudd el önként, boldogtalan lány! Ez is
Csapás rád nézve: azt se tudjuk, hogy ki vagy.
LIKHASZ
Nem fogja száját szóra nyitni, esküszöm,
Egy árva szót se szólt úton idefelé,
Nem beszélt semmit: se sokat, se keveset.
325 Vergődve egyre a csapás súlya alatt,
Csorog a könnye, amióta otthonát,
A szélsőpört pusztát el kellett hagynia.
Érezzünk vele – keserű kenyéren él.
DÉIANEIRA
Ne bántsuk; lépjen házam oltalmába, ha
330 Úgy tartja kedve. Sok mindent kiállt: nehogy
Kíváncsiságom megduplázza bánatát.
Elég, ami történt. Menjünk mindannyian
A palotába, hogy kipihend magad: én,
Ahogy illik, rendet csinállok odabent.
(*Likhasz Ioléval és a fogoly nőkkel a palotába
indul. Déianeirát, aki szintén menni készül,
a Hírnök föltartóztatja*)

HÍRNÖK
335 Maradj egy pillanatra, míg a többiek
Nincsenek itt. Halld, kit vezetsz házadba ma,
És tudd, amit nem tudsz, de tudnod kellene;
Figyelj: én erről mindent pontosan tudok.
DÉIANEIRA
Mi történt? És miért állod el az utam?
HÍRNÖK
340 Állj meg, és hallgass végig! Elég érdekes,
Amit az előbb mondtam; máris folytatom.
DÉIANEIRA
A kik bent vannak, őket visszahívjam-e?
Vagy hozzám és a barátnőimhez beszélsz?
HÍRNÖK
Hozzád és hozzájuk: a többi elmehet.
DÉIANEIRA
345 Tessék, elmentek. Mit szeretnél mondani?
HÍRNÖK
A férfi, aki az előbb beszélt veled,
Nem volt őszinte. Tehát vagy most volt gonosz,
Vagy korábban nem volt valódi hírhozó.
DÉIANEIRA
Na most beszélj, mondj el mindent világosan!
350 Mit eddig összehordtál, az csupa talány.
HÍRNÖK
Megismétlem, amit e férfi állított,
Tanúk előtt: Héraklész csak e lány miatt
Pusztította el Eurütoszt s a hegymagas
Várfalú Oikhaliát; az istenek közül
355 Egyedül Erósz küldte harcba, senki más;
Nem lüdiai szenvedése, Omphalé
Kínzása, Iphitosz halálugrása sem;
S ez itt Erószról épp ellenkezőt beszél.
Héraklész nem tudta meggyőzni a királyt,
360 Hogy lányát adja hozzá, titkos esküvőn,
S az apró vádat szörnyű okká fújva föl,
A lány hazája ellen harcot indított,
Ahol – hallottad – Eurütosz volt a király;
A lány apját megölte, városát pedig
365 Fölgyújtotta. S a lányt előreküldte, mint
A többi foglyát, mégse képzeld, asszonyom,
Hogy rabszolgának küldte. Terve van velem!
Hogy lenne szolgáló? Perzseli érte a vágy.
Jobbnak láttam, ha mindent elmondok neked,
370 Amit Likhasztól megtudtam véletlenül.
Mint én, hallották ugyanezt a piacon
A trakhisziak, és tanúskodnak, ha kell,
Hogy Likhasz hazudik. Ha fáj ez a beszéd,
Sajnálom; legalább én őszinte vagyok.
DÉIANEIRA
375 Jaj, jaj, hová zuhantam, én boldogtalan?
Miféle fertőnek nyitottam most kaput?
Én nyomorult! Hát mégse névtelen a lány,
Ahogyan állította szép szóval Likhasz?
HÍRNÖK
Sugárzóan szép a neve s a termete:
380 A szülőapja maga Eurütosz király;
Iolénak hívják, s úgy gondolom, csak az
Nem tud róla semmit, aki nem is akar.
KARVEZETŐ
Bár pusztulna el a legfőbb, titkos gonosz,
Ki gonoszságban fölülmúlja önmagát!
DÉIANEIRA
385 Vajon mit kell most tennem, lányok? Tönkretett
Mindaz, mit végighallgattam az előbb.
KARVEZETŐ
Menj, és fogd vattatóra azt a hírhozót:
Bevall mindent őszintén! Légy határozott.
DÉIANEIRA
Máris megyek, nem ostobaságot beszélsz.

HÍRNÖK
390 És én? Maradjak itt? Vagy mégis, mit tegyek?
DÉIANEIRA
Maradj csak itt, hiszen magától jön Likhasz:
A palotából, nézd csak, elindult ide.
(Jön Likhasz a palotából)

LIKHASZ
Úrnóm, üzensz-e Héraklésznak valamit?
Utasíts, mert – mint látod – útra kész vagyok.

DÉIANEIRA
395 Nagyon sietsz, pedig későn jöttél ide!
De hát még meg se beszéltek a híreket.

LIKHASZ
Ha valamire kíváncsi vagy, itt vagyok.

DÉIANEIRA
Bízom benne, hogy amit mondasz, színigaz?

LIKHASZ
Tanúm a nagy Zeus: elmondom, amit tudok.

DÉIANEIRA
400 Szóval ki az a nő, kit elhoztál közénk?

LIKHASZ
Euboiai. Hogy milyen család, nem tudom.

HÍRNÖK
Nézz a szemembe! Mit gondolsz, kivel beszélsz?

LIKHASZ
Ezer kérdéssel mért tartasz föl engem itt?

HÍRNÖK
Ha eszednél vagy, szánd el magad, válaszolj.

LIKHASZ
405 A nagy Déianeira vagy, Oineusz lánya és
Héraklész felesége – hogyha nem csal a
Szemem –, úrnóm vagy ráadásul nekem is.

HÍRNÖK
Pont ezt, pont ezt akartam tőled hallani!
Elismered, hogy úrnőd?

LIKHASZ
Így van, pontosan.

HÍRNÖK
410 Igen? Akkor milyen büntetést érdemelsz,
Ha rajtakapnak, hogy csúnyán becsaptad őt?

LIKHASZ
Hogyhogy becsaptam? Összevissza cselezek?

HÍRNÖK
Én nem cselezek; éppen hogy te cselezel.

LIKHASZ
Időrablás itt társalogni. Elmegyek.

HÍRNÖK
415 Nem, míg egy kurta kérdésre nem válaszolsz.

LIKHASZ
Na ki vele, te amúgy sem vagy hallgatóg.

HÍRNÖK
Azt a fogoly lányt biztos ismered, akit
A házba hoztál?

LIKHASZ
Ismerem; mért kérdezed?

HÍRNÖK
Hát nem te mondtad – bár most névtelen neked –,
420 Hogy Eurütosz szép lányát, Iolét hozod?

LIKHASZ
Ki a fenének mondtam én ezt? Hol találsz
Egy fültanút, aki tőlem hallott ilyet?

HÍRNÖK
Nem egyet, százat! A trakhiszi piacon
Tőled magadtól nagy tömeg hallotta ezt.

LIKHASZ
Na jó,
425 Azt mondtam: terjed valami ilyesmi... Más
Pletykálni, és más állítani valamit.

HÍRNÖK
Mi, pletyka? Hát nem állítottad esküvel,

Hogy Héraklész feleségét hozod közénk?
LIKHASZ
A feleségét? Én? Az égre, asszonyom,
430 Árudd el, kicsoda itt ez az idegen.

HÍRNÖK
Aki ott volt, s hallotta, hogy a szerelem
Döntötte romba Oikhaliát: nem a lúd
Asszony okozta vesztét, hanem ez a lány.

LIKHASZ
Úrnóm, kergesd el ezt a fickót messzire!

435 A józan ember sült bolonddal nem beszél.

DÉIANEIRA
Az Oita sziklás völgyét villámaival
Fölgyújtó Zeusra: mostantól ne titkolózz!
Nem egyszerű és korlátolt nővel beszélsz,
Ki ne tudná a törvényt, hogy a férfiak
440 A kedvüket mindig más kedvenben lelik.
Holtbiztos, hogy aki Erósznak ellenáll,
És párbajozni akar vele, ostoba.
Erósz uralkodik az istenek fölött,
És rajtam: más talán másképpen van vele?

445 Óriúság volna összeszidni férjemet,
Hogy őt is leteperte ez a szép ragály,
Vagy ezt a kislányt: semmiért se felelős,
Ne szégyenkezzen: ellenem nem vétkezett,
Sosem! Ha meg Héraklész volt az oktatód
450 A hazugságban, megártott az iskola;
Ha meg saját magad képezted magadat,
A józant játszva, gazembernek bizonyulsz.
Csakis az igazat! Az a név, hogy hazug,
Szégyenbélyeg a szabad ember homlokán.
455 Félrevezetnél? Nem lesz abból semmi sem!
Sokan hallották, úgyis elmondják nekem.
Félsz tőlem, azért titkolózol? Nem szabad.
Rajtam a tudatlanság ejt fájóbb sebet.
Mért szörnyű a tudás? Nem vitt ágyába már
460 Az egy Héraklész eddig is ezernyi nőt?
És egyikhez sem volt egyetlen rossz szavam,
Nem átkozódtam, ezt a nőt sem átkozom,
Bárhogy kívánja Héraklész – sajnálom őt,
Mióta láttam, inkább szánom, mert tudom:
465 Saját szépsége tette tönkre életét,
És önhibáján kívül a szülőhelyét
Ő dülta föl és tette rabbá. Nos, a bajt
Sodorják messze a szelek! Te meg, figyelj:
Hülyíts másokat, énnekem ne hazudozz.

KARVEZETŐ
470 Hallgass rá! Úrnóm csupa hasznosat beszélt;
Nem bánsz meg semmit, s megillet a köszönet.

LIKHASZ
Akkor legyen, királynóm, most már jól tudom,
Hogy embermódra látod, ami emberi;
Elmondom pontról pontra most az igazat.
475 Mert úgy van minden, mint e hírhozó beszélt.
Héraklész ebbe a lányba zúgott bele,
Bosszús dárdája miatta forgatta föl,
Rombolta földig otthonát, Oikhaliát;
De mindezt – mentségére el kell mondanom –
480 Sosem tagadta, percig sem titkolta el;
Én titkolóztam, jó úrnóm, rettegve, hogy
A hírrel megkeserítem a kedvedet:
Hallgattam, és ez bármiképpen is, de bön.
Most, hogy a teljes igazságot ismered,
485 A férjed és a magad érdekében is
Nagyon vigyázz a lányra, őszintén ügyelj
Ígéretedre, amit tettél az előbb.
Héraklész, aki bárkit erővel legyűr,
Elgyöngült, amikor meglátta ezt a lányt.

DÉIANEIRA
490 Vigyázni fogok: én is pont így gondolom;

A bajban dehogyis keresek újra bajt,
Az istenekkel harcra kelve. Most gyerünk
A házba: üzeneteket fogalmazok,
S ajándékot kapsz összes ajándékodért:
495 Ne menj üres kézzel, ha már saját magad
Ekkora kísérettel érkezted ide.
(*Déianeira Likhasszal bemegy a palotába. A Hírnök el*)

[Első kardsal]

KAR

Iszonyú az erő, ami Aphrodité lendíti előre!
Istenekről
499–500 Dehogyis dalolok: becsapott Kronidészt nem
említem,

S nem zengem az éjjeli Hádészt,
Sem Poszeidónt, őt, aki rengeti bolygónk;
Elmondjam viszont, milyen isteni
Csata volt iszonyú erejű földi felek közt?...
505 Ó! Déianeira keze volt a díj,
Sűrű porfelleg kavargott.
Tomboló folyamisten az egyik, a teste bikáé,
csodaszarvú,

Lába két pár:
Akhelóosz Oiniadáiából! Méltó ellenlábasa
510 Bakkhoszi Théba szülötte,
Rázza íját, nagy gerelyét s buzogányát,
Zeusz fia... Összeszaladnak
A porond közepén, hisz a lagzi a tét –
515 Versenybírójuk Küprisz, a házasság
Pálcás kezű felelőse.
Zörrennek az íjak; utána a durva közelharc;
Bikaszarvak gomolyognak a porban!
Most öltre mennek,

520 Egymáshoz koccan gyászos homlokokuk, úgy
Össze szeretné roppantani párfját,
Hogy jajgat mind a kettő. Csillogó
Szirtfokra ül ki a szépszemű lány:
525 Az veszi el, aki győz majd.
Én szemtanúként mesélem a versenyt;
A szűzlány, akiért harci díjat
Tűztek ki: könnyezik.

530 Aztán anyjától távolra szakítják,
Mint fiatalka gidát.

[Második jelenet]

DÉIANEIRA (*jön*)

Lányok, amíg a hírhozó elbúcsúzik
A foglyul ejtett nőktől indulás előtt,
Addig titokban elvegyülök köztetek,
535 Hogy elmeséljem, min dolgozik két kezem,
És hogy vállatokon sírjam ki magamat.
Tudom, nem szűzlány, de törvényes feleség,
Kit befogadtam, mint a túlsúlyt a hajós,
Mint olyan árut, mely a lelkem szégyene.
540 Egy ágyon ketten várjuk most az ölelést,
Mi nők. Mert jól őriztem otthonát, ilyen
Díjat küldött nekem Héraklész, az uram,
Kit húnek és becsületesnek mondanak.
Én persze mégse tudok haragudni rá,
545 Aki e betegségtől annyit szenvedett,
De hát melyik nő élne egy fedél alatt
Egy másikkal, megosztva vele az urát?
Látom, sugárzó szépségében hogy virul,
S én hervadok. A férfi leszakítaná
A friss bimbót, a sárgulóra rá se néz.
550 Félek, Héraklész már csak név szerint uram,
De csak fiatal karok között férfias.
De, ahogy mondtam, értelmes nő nem szokott

Könnyen haragra gyűlni. Egy módszert tudok,
Lányok, hogyan kerül le vállamról e gond.
555 Egy bronzedényben ajándékot őrzök, egy
Vénséges szörnyetegedtől kaptam valaha:
Még lánykoromban adta a szőrös hasú,
Haldokló Nesszosz, saját testéből való.
560 Karjában vitte át a halandó utast
A mélyörvényű Euénosz folyó vizén,
Jó pénzért, evező, vitorla nélküli is.
Apám házából jókedvűen mentem el
A nászútra Héraklész feleségeként;
Nesszosz vitt vállán, és a folyó közepén
565 Csúnyán megfogdosott. Én visítottam: áááá!
Erre föl visszafordult Zeusz fia, kilőtt
Egy szárnyas nyílveszőt, mely, átfúrva a szörny
Mellét, tüdön találta. Amíg haldokolt,
Ennyit mondott: „Vén Oineusz kislánya, ha
570 Hallgatsz rám, hasznodra lesz ez az átkelés,
Utolsó vagy, akit céljához elveszek;
Jó lesz, ha megőrzöd kiömlő véremet
E nyílvesző hegyén, melyet a lernai
Hüdra epéje feketére színezett,
575 S hogy megtartsd Héraklész nagy szívét, csodaszert
Keversz a vérből; ha más nőre vet szemet,
Rögtön figyelmeztetni fogja: hú legyen!”
A vérmintát a házban őrzöm, zár alatt,
Lányok, mióta lehunyta szemét a szörny;
580 S e köntöst megmártottam benne, pontosan
Követve Nesszosz tanácsát. A munka kész.
Bár ne ismernék alattomos trükköket,
Fortélyokat: minden kuruzslót gyűlölök!
De ha varázslatom legyőzi ezt a lányt,
585 S a csodaszerrrel visszaszerzem férjemet:
Megérte minden. Idejében szóljatok:
Ha butaságot művelek, abba hagyom.

KARVEZETŐ

Ha van hited végigcsinálni, bárhogy is,
Szerintünk ez a terv nem lesz haszontalan.

DÉIANEIRA

590 Van erőm mindezt átgondolni, azt hiszem;
S hogy tette váltsam? Még nem szántam el magam.

KARVEZETŐ

A bizonyáshoz cselekedni kell, hiszen
A próba nélkül ez csak bátor gondolat.
(*Jön Likhasz*)

DÉIANEIRA

Mindjárt megtudjuk! Látom már a hírhozót,
595 Ahogy útra készen a kapuban megáll.
Titkoljátok a tervemet! Ha bűnözől,
De sötét takar: a szégyened elkerül.

LIKHASZ

Parancsolj, Oineusz nagylánya, mit tegyek?
Már túlságosan soká késlekedem itt.

DÉIANEIRA

600 Hisz pontosan ezért várok itt rád, Likhasz,
Amíg te odabent foglyokkal társalogsz.
Vidd ezt az ajándék köntöst távol levő
Férjemnek, én szöttem, hosszú hónapokig!
605 Amikor átadod, rögtön mondd meg neki,
Hogy rajta kívül senki sem viselheti;
A fényes nap se lássa, sem a szent liget,
A házitűzhely barátságos lángja sem:
Az istenek lássák először, amikor
610 A nép előtt ünnepnap bikát áldozik.
Mert megfogadtam, hogy ha épen visszatér,
Vagy csak hírért veszem, hogy elindult ide,
Az istenek elé e köntösben viszem
Mint új ruhában pompázó, új áldozót.
615 Bizonyítékul vidd magaddal gyűrűmet:
Kövének vésete ismerős lesz neki.

Indulj, legyen szemed előtt a fő szabály:
Küldönc vagy, sose lépd túl hatáskörödet!
Háláját s hálámat majd összeadhatod,
És egy helyett duplán hoznak hasznot neked.

LIKHASZ

620 Hermész képében pontosan továbbítom
A rámbízottakat, nem vétve ellened;
A ládikát, ahogy van, elviszem neki,
És minden egyes mondatod tolmácsolom.

DÉIANEIRA

Indulhatsz. Saját tapasztalatból tudod,
625 Hogy állnak dolgaink a ház körül, ugye?

LIKHASZ

Mindent rendben találtam, így is mondom el.

DÉIANEIRA

Saját szemeddel láttad, hogy fogadtam ezt
Az idegen nőt: szeretettel, nemdebár?

LIKHASZ

Szívémet összeszorította a gyönyör.

DÉIANEIRA

630 Mi mást mondhatnál? Csak attól félek, Likhasz,
Szerelmes vágyódásomról előbb beszélj,
Mielőtt megtudnám: ő is vágyik-e rám.
(*Déianeira bemegy a palotába, Likhasz el*)

[Második kardal]

KAR

Akik ott laktok a szép kikötő szirtje alatt,
Hévizek és szikla között

635

Az oitai ormokon, és akik éltek
A Méloszi-öblöt koszorúzó síkon
Vagy az aranyíjas szűz mocsaránál,
Ahol Hellász tanácskozik,
Hiszen ott van a Püilai Gyűlés!

640

A síp szava nemsokára
Újra zeng közöttetek,
S nem kelt lármát, szörnyü pokolzajt,
De hasonlatos lesz a múzsai lanthoz:
Zeusz ivadéka, Alkméné szülötte

645

Hadizsákmányával hazaindult –
Jutalom az égi erényért.
Ó, ki tizenkét hónapon át,
Otthoni tájtól távol, a tengereken járt,
És hír se jött felőle máig; és szerelmes asszonya

650

Ezerszer is szerencsétlen szívét
A pusztulásig sorvasztotta már...
Végre Arész útjára bocsátotta,
S véget ért a fogság.

655

Érkezzen haza, érkezzen haza már!
Ne pihenjen a százevezős hadigálya az úton,
Urunk a messzi partfokon megáldozott; induljon el,
S fusson be hamar kikötőnkbe!

660

Nagyon szerelmesen térjen haza,
Leigázva a csábítás erejétől, mely egész testét
beborítja –
Nesszosz ígérete így szól!

[Harmadik jelenet]

DÉIANEIRA (*jön*)

Annyira félek, lányok, hogy tervem ügyes,
De tettemmel minden mértéken túlmegyek.

KARVEZETŐ

665 Oineusz lánya, Déianeira, mit beszélj?

DÉIANEIRA

Én nem tudom. De aggódom, hogy nemsoká
Bajt hoz rám, amit szép reménnyel kezdtem el.

KARVEZETŐ

A Héraklésznek küldött köntös szomorít?

DÉIANEIRA

Az! Már nem adnék kétes kimenetelű

670 Úgyben tanácsot senkinek sem, esküszöm.

KARVEZETŐ

Áruld el, pontosan mitől félsz, ha lehet!

DÉIANEIRA

Olyasmi történt, amit hogyha hallotok,
Azt mondjátok, lányok: hihetetlen csoda.

675

A göndör bárány gyapja, mellyel az előbb
A fehér köntöst végigkentem, nincs sehol,
Eltűnt, bár közben nem nyúlt hozzá senki sem:
Saját magát emésztve porlott semmivé
Az agyagos földön. Hogy mindent tudjatok,
Mi történt, lányok, mindenről beszámolok.

680

Mindarra, amit tanított a kentaur,
Mikor a mérges nyíl átfúrta oldalát,
Úgy emlékszem, mint törvény betűjére, mint
Érclapba vésett üzenet szavaira.

Amit parancsolt, elvégeztem pontosan:

685

A tűztől mindig tarttam távol ezt a szert,
Napfény ne érje, legyen vaksötét helyen,
Ameddig föl nem használom festék gyanánt...
Szót fogadtam. Mikor eljött a pillanat,
Báránym gyapjából téptem ki egy csomót,

690

Ajándékom titokban bekentem vele,
S a köntöst összehajtvam, fénytől távol, egy
Öblös ládába tettem, mint láttatok is.
Szobámba visszatérve, káprázat fogad,
De nincs rá szó, föl nem foghatja emberész!

695

A gyapjúcsomót a bedörzsölés után
Véletlenül a földre dobtam, ahová
A nap betűzött. És a gyapjú fölhevült,
Szétporladt sisteregve: volt, s nincsen nyoma;
A vágás helyén így szitálnak szertesztét

700

A fűrészél alól kipergő porszemek.
Így hevert ott a gyapjú. A földön pedig,
Ahová lepottyant, pezsgett a buborék,
Ahogy ősszel Bakkhosz szőlőfűrtjeiből
Csöppenként földre loccsan a kéklő nedű.

705

Én szerencsétlen, nem tudom, hogy mit tegyek!
Most látom, borzalmas tettet követtem el.
Miért mutatott volna jóindulatot
A haldokló szörny? Értem kellett hálnia!

710

Nem, nem!... Azon, ki megsebezte, bosszút áll,
S ezért csal lépre engem. Csak most látom át,
Mikor már késő, semmi haszna, hogy mi ez.
Vagyis, ha nem csalódom, csak én egyedül,
Én gyilkolom meg Héraklészt, én nyomorult!

715

Azt is tudom, férjem nyila sebezte meg
Kheirónt, az istent; bárki, akit csak élér,
Rögtön halott lesz. Mért kímélné akkor őt
A szörnyeteg Nesszosz sebéből csurránó,
Mérge, sötét vér? Mért úszná meg éppen ő?

720

Úgyhogy elhatároztam: hogyha meghal, én
Ugyanabban a pillanatban pusztulok.
Bűnös hírében állni pokol, hogyha te
Legtöbbre tartod a bűntelen életet.

KARVEZETŐ

A végveszélyben érthető a félelem,
De idő előtt mégse add föl a reményt.

DÉIANEIRA

725

A gonosz tervek alján soha sincs remény,
Mely egy kis erőt adna szövetségésül.

KARVEZETŐ

Aki szándéka ellenére bűnözött,
Az enyhe büntetést kap: mint nyilván te is.

DÉIANEIRA

Ezt nem mondhatja más, csak az ártatlanok,

730

Akiknek érintetlen még az otthona.

KARVEZETŐ (*észreveszi az érkező Hülloszt*)

Még több panasznál helyesebb a hallgatás,
Hacsak nem szólnál a saját fiadhoz is;
Apját kereste, és éppen megjött közénk.
(Jön Hüülosz)

HÜLLOSZ

735 Bárcsak három közül egyet választanál,
Anyám: vagy halj meg rögtön; vagy ha élsz, ne én,
Más hívjon anyjának; vagy tisztességesebb
Lélekre cseréld valahogy a lelkedet.

DÉIANEIRA

Mi történt, kisfiam? Mi ez a gyűlölet?

HÜLLOSZ

740 Tudd meg, hogy a férjed, aki nekem apám,
Éppen ma halt meg, és te vagy a gyilkosa.

DÉIANEIRA

Milyen hírt hoztál közénk, fiam? Jaj nekem.

HÜLLOSZ

Meg nem történtté nem teheted ezt a hírt;
Napfényre jutott, senki sem tünteti el!

DÉIANEIRA

Hogy mondod, kisfiam? Ki állította azt,

745 Hogy meghalt az apád, s hogy én öltem meg őt?

HÜLLOSZ

Láttam apámat. Én voltam az iszonyú
Eset tanúja, láttam, nem mástól tudom.

DÉIANEIRA

Hol bukkantál rá? Vele voltál? Hogy van ez?

HÜLLOSZ

750 Ha az kell, hogy megtudd, hát most majd megtudod.

Fölgyújtva Eurütosz nagyhírű városát,
Zsákmánnyal, harci jelvényekkel ment tovább;
Van Euboiában egy hullámölelte szirt:
A Kénaion-fok. Apjának, Zeusznak itt
Oltárt szentelt, és lombos áldozóhelyet;
755 Ott láttam őt először: vágyam teljesült.

Nagy állatáldozatra készült, amikor
Megjött hozzá a házi hírnökünk, Likhasz,
S ajándékot hozott: halálos köntösöd,
És ő magára vette kérésed szerint;

760 És tizenkét hibátlan ökröt áldozott
A zsákmány legjavából; folytatta tovább,
S az oltárhoz összesen száz ökröt terelt.
Szegény: először boldog szívvel áldozott,
Nagyon tetszett neki a díszruha; de most,

765 Fenyőgyantától és vértől táplálva, a
Szent áldozat máglyája magasra csapott,
S izzadság lepte bőrét, szorosan tapadt
A köntös, mintha mester szabta volna rá
Minden tagjára. Csontig mart a fájdalom,
770 És teste mélyéig kígyózott, mintha egy
Vipera gyilkos mérge járta volna át.
És akkor ráordított a boldogtalan
Likhaszra, bár nem volt ő büntársad soha:
„Miféle gazemberek küldték a ruhát?...”

775 Ó meg, a nyomorult, nem tudva semmiről,
Annyit szól: ajándékod rendben hozta el.
Amint ezt férjed meghallotta, mellkasát
Irgalmatlan görcs kezdte marcangolni; és
Szegény Likhaszt bokán ragadva hirtelen,

780 Egy tengermosta sziklafalhoz csapta őt:
Kettéhasadt a koponyája, s a fehér
Velő vérral keverve folyt hajfürtjein.
Egy emberként jajongott, zúgott a tömeg,
Hogy ez halott, s a másik úgy vergődik itt;

785 De senki sem mert hozzá közelíteni.
Földön fetrengett, majd üvöltve talpra állt,
Jajszavát visszhangozta minden sziklafal,
Lokrisz hegycsúcsa és Euboi szirtjei.
Addig vonaglott, addig dobálta magát

790 A porban, hogy kínjában elfáradt szegény,

Átkozva szüntelen gyászos nászágyadat,
S Oineusz esküvőjét, amely életét
A pusztulásba dönti, mert világra jössz...

795

A porfelhőből fölemelve véreres
Szemét, meglátta, hogy a tömegben vagyok,
Állok zokogva, s rám pillantva, így beszélt:

„Gyere csak, kínom láttán el ne fuss, fiam,
Ha velem kéne halnod, még akkor se fuss;
Emelj föl, gyorsan tüntess el innét, vigyél

800

Oda, hol engem többé nem lát földi szem;
Ha sajnálnál, vigyél e földről messzire,
Minél előbb, hogy itt ne érjen a halál.”

Ezt parancsolta. Mi csónakba tettük, és
Elhoztuk: közben hányta-vetette magát,

805

És csikorgatta fogait; megláthatod
Élve vagy halva, mindjárt itt van az urad.

Lelepleződöttél: terveket szóttél apám
Ellen, és vétkeztél, anyám! Hogy verne meg

810

Díké s Erinnüsz bosszúja! Kérhetem ezt?...
Kérhetek mindent, mert a példa épp te vagy:
Megölted minden halandók legjobbját!

Nem is látsz többé hozzá foghatót soha.
(Déianeira szó nélkül el)

KARVEZETŐ

Hová?... A hallgatásod beleegyezés.

Talán vádlóddal együtt vádolod magad?

HÜLLOSZ

815

Hadd menjen! Bár ragadná el a fõrgeteg,
S ne látnám soha többé, az volna remek!

Méltó az anya névre, aki soha, egy
Pillanatig se viselkedik anyaként?

820

Csak menjen boldogan! Kóstolja a gyönyört,
Melyet apámmal kóstoltatott, ugyanazt! (El)

[Harmadik kardal]

KAR

825

Látjátok, lányok, milyen közel ért
Hozzánk az az isteni jóslat,
Az a régi, jövőlátó ige, mely
Fõnnhangon hirdeti: hogyha letelt

830

A tizenkét aratás, és vége felé fut az év,
Zeusz véget vet fia kínjainak.

Teljesül, íme, hibátlan! Révbe segíti a jó szél,
Mert aki már nem látja a fényt, aki nincsen,

835

Nem veszi többé vállára a szolgálai terhet!
Mert ha a kentaur vérétől átitatott
Köntös a testére tapadt,

S a halál konyháján kotyvasztott méreg elérte,
Lernai hüdra epéje:

840

A mán túl hogy látná meg a holnapot az,
Ki magára öltötte a rémisztő hüdra alakját?...
Testét tajtékzón ellepi, íme, a vér,

Amely egykor az éjszínű fürtű, sunyi Nesszosz
Erében fortogva keringett.

845

És a szegény nő legelőször
Az otthoni békét földülő idegent vette csak észre,
Az zsákmánnyal küldött, új feleséget!

Teljes a káosz agyában, ami dolgát illeti:
850 Rossz szándékú tanácsok, áldatlan szövetség!
Fájdalmában jajgat,
Könnyei végtelen árja patakszik az arcán,
S a szelíd harmattal vegyül el;

855 Miközben a döbbenetes sors
Szaporán új vést hoz a fényre.
Szememből is árvízként ömlik a könny,
Látván, úgy veri földre a híres férfit

A szörnyü betegség, földi pokol fájdalma,
Ahogy ellenség soha még.

Ó, jaj, sereg élén csillámló dárda sötét hegye,

Túl sebesen hoztad e tájra
Meredek falú Oikhalia várából
Azt a szüzet mint hadizsákmányt!
86o Névtelenül maga Aphrodité
Volt a vezéred a harcban.

[Negyedik jelenet]

ELSŐ FÉLKAR

Órült vagyok vajon, vagy tényleg hallom azt
A jajveszékelést a fal túloldalán?

865 Mit is beszélek?...

MASODIK FÉLKAR

Nem kóválygó visszhang, de jajveszékelés
Kering a házban: küszöbön egy új csapás.

(Jön a Dajka)

KARVEZETŐ

Nézd csak,
Egy keserű és gond redőzte homlokú
87o Vénasszony jön felénk, ki híreket hozott.

DAJKA

Lányok, nem kevés szenvedés forrása lett
A szép ajándék, amit Héraklész kapott.

KARVEZETŐ

Milyen újabb hírt tudsz mondani, nagyanyó?

DAJKA

Útra kelt Déianeira, a végső úton,

875 Milyen lábunkat sem kell megmozdítanunk.

KARVEZETŐ

Azt mondd, meghalt?

DAJKA

Már mindent hallottatok.

KARVEZETŐ

Meghalt a szerencsétlen?

DAJKA

Kétszer mondtam el.

KARVEZETŐ

Iszonyú veszteség! De hogy történt a baj?

DAJKA

Borzalmasan.

KARVEZETŐ

Asszony, mondd sorra-rendre el!

88o Halljuk.

DAJKA

Elpusztította önmagát.

KAR

Milyen indulat, miféle betegség
Mártotta mellébe a romlás
Nyílhegyét? Hogyan tervezhetett

885 Egyedül önmaga

Szörnyü halálra halált?

DAJKA

Mély sebet ejtett
Testén a halálos kés.

KAR

Az örültség tanúja voltál, nagyanyó?

DAJKA

Tanúja voltam. Ott álltam az oldalán.

KAR

89o Hogyan is történt? Rajta, beszélj el!

DAJKA

Saját magára ő maga emelt kezét.

KAR

Mit mondasz?

DAJKA

A színigazat.

KAR

Megszülte bizony,
Napvilágra hozta az új feleség,
895 Ebbe a házba a bosszúálló Erinüsz!

DAJKA

Igen; de még jobban siratnád asszonyod,
Ha vele vagy, és végignézed, mit csinál.

KARVEZETŐ

De hát képes ilyesmire egy nő keze?

DAJKA

Bármire képes! Figyelj, hogy tanúm lehess.

900

Miután visszament a házba egyedül,
Látta úrnóm, hogy öblös ágyat vet fia

Az udvaron, aztán apja elé siet:

Elrejtőzött, ahol nem látta senki sem,

S előbb az oltárra borulva, nyögve sírt;

905-906

Majd, megérintve régi, kedves tárgyait,

Melyek gazdátlanul maradnak, jajgatott.

Ahogy bolyongott a termekben föl s alá,

Ha egyik-másik hű szolgája túnt elé,

Zokogni kezdett láttán a boldogtalan;

910

S őrjöngve szólította végzet-istenét,

S örökre apátlan-anyátlan otthonát.

Aztán elcsöndesült. Látom, hogy hirtelen

Héraklész hálószobájába megy be. Én

915

Titokban egy sötét zugban rejtőztem el,

Hogy meglessem. És azt látom, hogy asszonyom

Héraklész ágát szőnyeggel teríti be.

Hogy ezzel végzett, fölugrott, és elterült

A nászi ágyon, pont a kellős közepén,

S könnyének forró vizével árasztva el

920

Az ágyat, így beszélt: „Ó, ágyam, esküvőm,

Örökre isten veletek, többé soha

Nem fekszem ágyba mint a férjem asszonya.”

Kimondta mindezt, és föltépte hirtelen

Ruháját a mellénél, ott, ahol arany

925

Csat fogta össze, úgyhogy meztelen maradt

Bal melle és a bal karja is teljesen.

Lélegzet-visszafojtva elrohantam, és

Elmondtam Hüillosznak, hogy anyja mit csinál.

Mikorra visszaértünk a szobába, már

930

Azt kellett látnunk, hogy úrnők kétélű tört

Döfött keresztül a máján és a szívéen...

Ezt látva, Hüillosz tombolt: most értette meg,

Hogy tomboló haragja vezetett ide;

A ház népétől csak sokára tudta meg,

935

Hogy ártatlan az anyja: Nesszosz csapta be.

Folyamatosan jajgatott szegény fiú,

Siratva anyját, a szájára ráborult,

És oldalához tapasztva az oldalát,

Melléfeküdt, és úgy maradt, gyászolva azt,

940

Akit valótlan, gonosz váddal illetett;

Siratta, hogy ma kétfelől is árva lesz:

Apjától, anyjától megfosztva él tovább.

Ez történt odabent. Úgyhogy ha bárki két

Vagy több nappal számol előre, esztelen.

945

Mert nincsen addig semmiféle holnapunk,

Ameddig baj nélkül nem léptünk túl a mán. (El)

[Negyedik kardal]

KAR

Melyikükre tekintve zokognak előbb?

Melyik végzet ment messzire, legmesszebbre?

Nem dönthetem el soha, én nyomorult.

950

Látva, mi történt odabent,

Várva, mi történhet még idekint...

Várni, avagy meglátni: tulajdonképp ugyanaz.

Bárcsak erős, boldogító szél

Támadna a házra, ragadna

955

Messzire engem e helyről, ahol

Meglátva Zeusz büszke szülöttét,

Holtra ijesztene már

Puszta tekintete is...

960 Mondják, iszonyú fájdalmak közepette
 Közelít palotánkhoz,
 Valószínűtlen csodaszörnyként.
 „Utazó, aki lassanként ideérsz!”
 Téged szólítalak éleshangú csalogányként.
 Idegen csapat érkezik, íme, a házhoz.
 965 Ót hozzák, de hogyan? Mintha rokonról
 Gondoskodnának, zajtalanul
 Hozzák súlyos szállítmányukat.
 Ó, jaj, nincsen hangja a hősnek!
 Higgyem halottnak, higgyem-e, hogy
 970 Álmat alussza az ágyon?
*(Jön Hüllosz, az Öreg és férfiak, akik Héraklést
 hozzák hordágyon)*

[Exodosz]

HÜLLOSZ
 Ezerszer is jaj nekem,
 Temiattad, apám! Mély gyász ránt le a földre!
 Mit tehetek? Hova fordulhatnék? Ó, jaj!

ÖREG
 Halkabban, fiam, hogy föl ne ébreszd
 975 Dühöngő apád állatias fájdalmát!
 Él, éppen csak hogy él. Ajkadba harapva
 Maradj csöndben.

HÜLLOSZ
 Mit mondasz, öreg? Él még?

ÖREG
 Mély álomba zuhant, ne riaszd föl,
 Drága fiam! Testével együtt őrült
 Elméje is ébred, s rázza megint

980 A betegség.

HÜLLOSZ
 Súly nehezül
 Tehetetlen vállamra! Belepusztul a szívem.

HÉRAKLÉSZ *(fölbred)*
 Ó, Zeusz,
 Hova hoztál? Kicsodák ezek itt?
 985 Hol fekszem kiterítve, a válogatott
 Kínok szöges ágyán? Jaj nekem, én nyomorult!
 Végigfut rajtam a fájdalom ujjai!

ÖREG *(a többieknek)*
 Nem megmondtam: fékezzétek
 A nyelveketek, férfiak, s el ne riasszátok
 990 Szempilláiról
 A szelid álmot?

HÜLLOSZ
 Ekkora kint látva,
 Ki tudná türtöztetni magát?

HÉRAKLÉSZ
 Oltárom Kénaion ormán!
 Hányszor, hogyan áldoztam neked, és
 995 Ez a hála?... Így megnyomorítasz, ó, Zeusz?
 Miféle gyalázat ez, legutolsó szegény?
 Bárcsak sose látott volna szegény szemem:
 Akkor e szertecikázó téboly
 Nem kerített volna a markába örökre!

1000 Hol van az orvos vagy a bűbájban
 Jártas kuruzsló, aki ezt a csapást
 Zeuszon kívül enyhíteni képes?
 Leshetem azt a csodát, nyomorult.
 Áááá,

1005 Hagyjatok engem aludni, szerencsétlent, hagyjatok
 engem
 Utolsó álomba merülni, hagyjatok engem, nyomorultat!
(Segíteni akarnak neki)
 Hogy nyúlsz hozzám? Hova fordítasz?
 Te megölsz, te megölsz!
 Fölzaklatnád, ami már elnyugodott.

1010 Újra belém harapott, jajajaj, marcangol a fájás!
(Kísérőinek)
 Ennyire hálátlan görög embereket sose láttam!
 Életem áldozom értetek, ébren járva a tengert,
 Rengeteg erdőt! S nincs megváltó társam a bajban,
 Senki se vet véget tűzzel vagy karddal a kinnak?
 1015 Áááá,
 Senki se csapja le nagy fejemet (.....

)
 Senki se mer idejönni a roncsához? Jaj, jaj.
 ÖREG *(Hüllosznak)*
 Drága fiam, Héraklész gyermeke, súlyos a terhem,
 Nem bírom el, gyere, fűrge karoddal lassan emeld meg:
 Többre megyünk vele ketten.

HÜLLOSZ
 1020 Igen, nézd, megfogom én is.
 Bár odabent, idekint úgy sincsen olyan
 csodagyógyszer,
 Melynek volna hatása. A sorsot Zeusz igazítja.

HÉRAKLÉSZ
 Jaj, fiam, hol vagy, fiam? Áááá!
 1024-25 Ide hozzám, te karolj át, te emelj föl!
 Áááá, végzethozó istenem!
 Íme, megint éget a rettenetes,
 Mindent elemésztfő,

1030 Sose csillapuló láz!
 Áááá, Pallasz, Pallasz, leterít a pokol dühe! Hüllosz,
 Hogyha te sajnálsz egy kicsit is, gyere, húzd ki
 a kardod,

1035-36 És nyakszirtem alá döf! Irtsd ki a kint, amit ő küld
 Rám, istentelen édesanyád! Ugye pont úgy

1039-40 Hull a halál torkába a gyilkos, akár én?
 Áááá,
 Zeusz testvére, te édes Hádész,
 Álmot, örök álmot te boríts a szegényre,
 Akinek ajándék a gyors halál.

KARVEZETÓ
 Réműlettől reszketve hallom kínjait:
 1045 Akármilyen nagy hős, halálba üldözik.

HÉRAKLÉSZ
 Hány átkozott bajt oldott meg a két karom,
 S két vállamon hány nagy próbát viseltem el!
 De maga Héra sem kínzott meg annyira,
 A gyűlölt Eurisztheusz sem gyötört meg úgy,
 1050 Mint Oineusz kétszínű lánya, amikor
 Vállamra borította szűkös köpenyét,
 Melyet Erinüszök halálos ujjai szótt:

A bordáimra préselődve, húsumat
 Csontig lemarta, kiszikkasztva a tudóm
 Ereit, kiszürcsölte belőlem a vért,
 Darabokra hullottak büszke tagjaim
 E névtelen betegség martalékaként...

1055 Így soha nem támadt rám harci dárda, sem
 Gigászok földből született hada, se szörny;
 Sem hellén, sem barbár, sem idegen, kinek
 A földjét tisztogattam, nem tett még ilyet:
 Egy nő tette, akiben semmi férfi nincs,
 Egy asszony egymagában, kard nélkül, megölt!

1060 Fiam, mutasd meg, jó fiam vagy igazán,
 S ne tiszteld többé anyád bemocskolt nevét!
 Add a kezemre, aki megszült, a saját
 Kezeddel hurcold ide, tudni akarom:
 Engem sajnálsz-e legjobban, vagy őt, mikor
 Látod, hogy kiszabott törvény szerint halunk.

1065 Gyerünk, fiam, legyél merész! Sajnáld a hőst,
 Kit annyian sajnálnak: úgy siránkozik,
 Akár egy szűzlány. Nem mondhatja senki sem,
 Hogy sírni látott engem bárhol, bármikor;
 Könny nélkül tűrtem minden földi szenvedést.

1075 Férfiból asszonnyá váltam, én nyomorult!
Lépj közelebb, állj apád mellé szorosan,
És vésd eszedbe pontosan, milyen csapást
Szenvedtem el. Kitakarom sebeimet.
Bámuljátok csak összeroncsolt bőrömet,
1080 Nézzétek, siralmas állapotban vagyok.
Jajajaj, én nyomorult, én!
A halál hulláma forrón arcomba csap;
Átjárja oldalam, nem hagy pihenni sem
Ez a mindenemet fölperzselő ragály.
1085 Hatalmas Hádész, te fogadj be,
Zeusz lángsugara, sújts le fejemre!...
Röpítsd szívembe villámod nyílát, Uram,
Mert látod, megint harap éhesen, mohón,
Erőnek teljében a kín. Kezek, kezek!
1090 Hátam és mellkasom! Ti, drága karjaim,
Ti vagytok azok, akik egykor győztetek
Nemea oroszlánján, nyájak gyilkosán,
A megközelíthetetlen vadállaton,
S megöltétek? Mint Lerna hüdráját, meg a
1095 Felemás kentaurok vad, patás csapatát,
E hívatlan, erőszakos vendégeket,
És Erümanthosz vadkanát, s a föld alatt
A háromfejű, réműletes Kerberoszt,
Ekhidna kölykét, és az aranyalma-kert
1100 Órét, a heszperiai sárkányt... Kezek!
S még hány ezer más harcba kóstitam bele,
S nem tett túl senki a karjaim erején.
Erőtlen, béna, százezer darab vagyok,
A vak végzet földig rombolta testemet,
1105 Pedig a legjobb anya nevét viselem,
S a csillagok között lakó Zeusz az apám!
Véssétek eszetekbe: semmi sem vagyok,
S mint semmi, vonszolom magam, de azt a nőt,
Ki felelős ezért, kezemmel büntetem;
1110 Hol van? Példája adja hírül mindenütt,
Hogy élve-halva megbosszulom a gonoszt.

KARVEZETO
Sajnálalak, Hellász, sűrűn elborít a gyász,
Ha egyszer elveszíted ezt a férfit is!

HÜLLOSZ
Megengedted, hogy beszéljek veled, apám:
1115 Hallgass végig, ha nehezedre esik is.
Csak egyetlen kérés! Úgy gondolom, jogos.
Hallgass figyelmesen, dühöd ne forrjon úgy,
Mint a seblázad. Különben nem értheted,
Milyen hiábavaló ez a gyűlölet.

HÉRAKLÉSZ
1120 Hát akkor fogd rövidre! Nagyon szenvedek,
S egy szót sem értek abból, amit itt locsogsz.

HÜLLOSZ
Elmondanám anyámról, mi történt vele;
S elmondanám: nem szántsándékkal vétkezett.

HÉRAKLÉSZ
Tisztára mosnád, te szemetek szemete,
1125 Apád-ölő anyádat? Fogd be már a szád.

HÜLLOSZ
A helyzet az, hogy épp most nem hallgathatok.

HÉRAKLÉSZ
Hát akkor mondd el szép sorban a bűneit.

HÜLLOSZ
Ha megtudod, mi volt ma, másképpen beszélsz.

HÉRAKLÉSZ
Mondd már! Csak vigyázz, nehogy cinkossá legyél.

HÜLLOSZ
1130 Elmondom: meghalt, tőr döfte át a nyakát.

HÉRAKLÉSZ
Kinek a töre? Csoda, de sötét csoda.

HÜLLOSZ
Nem más: saját maga ölte meg önmagát.

HÉRAKLÉSZ
Mielőtt megölhettem volna! Istenek!

HÜLLOSZ
Ha mindent tudnál, mást gyűlölnél ennyire.

HÉRAKLÉSZ
1135 Csodás hírek! Mesélj el minden részletet.

HÜLLOSZ
Arról van szó, hogy vétkezett, de jót akart.

HÉRAKLÉSZ
Apádat meggyilkolta, s közben jót akart?!

HÜLLOSZ
Látta az új nőt, és varázsszerrel akart
Ágyába visszahívni. Bűne ennyi, kész.

HÉRAKLÉSZ
1140 Készítenek Trakhiszban varázsszereket?

HÜLLOSZ
Anyát régen Nesszosz, a kentaur győzte meg,
Hogy örült vágyat kelt majd benned egy kenet.

HÉRAKLÉSZ
Áááá! Ilyen értelmetlenül pusztulok el?
Végem van, végem! Nem látom már a napot.

1145 Most fogom csak föl, milyen vak a végzetem.
Indulj, fiam, hiszen nincsen többé apád;
Hívd ide valamennyi öcséd és húgod,
S a szerencsétlen Alkménét: hiába volt
Zeusz szeretője! Halljátok a jóslatok
1150 Utolsó részét, melyet csak én ismerek.

HÜLLOSZ
Anyád nincs itt – lakcíme a tirünszi szirt,
Ahogy tegnapelőtt; a városban maradt,
Elvitte, s ott neveli néhány gyermeked;
A többi Thébai városába költözött.

1155 De mi veled vagyunk, apám, s ha bármi kell,
Minden erőnkkel teljesítjük óhajod.

HÉRAKLÉSZ
Figyelj rám, fiam, végre megmutathatod,
Hogy hozzám méltó férfi vagy-e igazán.
Apám már megjósolta réges-rég nekem,
1160 Hogy senki élő soha engem meg nem öl:
Olyan öl meg, aki Hádészban holt lakó...
E vadállat kentaur, ahogy az isteni
Jóslat üzenté meg: holtan végzett velem.
Elmondok most egy új jövendölést, amely
1165 A régivel tökéletesen egybevág;
A hegylakó és földön háló szelloszok
Szent ligetében írtam föl minden szavát:
Apám soknyelvű tölgye súgta meg nekem,
Hogy pont ebben a pillanatban, éppen itt,
1170 Fölold a sors a rendkívüli szenvedés
Terhe alól. Elöttem a boldog jövő;
De amit ígért, nem volt más, mint a halál:
Mert aki meghalt, többé nem szenved soha.
Most, hogy minden világos, most te jössz, fiam;
1175 Gyerünk: a bajban méltó bajtársam legyél,
S ne várd, hogy haragos szóra nyíljon a szám;
Önként kövess, s a legszebb törvényt teljesítsd:
Apánknak engedelmességgel tartozunk.

HÜLLOSZ
Bár szörnyen megijeszt, zavarba ejt, amit
1180 Mondtál, apám, de bármit kívánsz, megteszem.

HÉRAKLÉSZ
Először is, nyújtsd ide a jobb kezedet.

HÜLLOSZ
Miért is ragaszkodsz ehhez az eskühöz?

HÉRAKLÉSZ
Nem nyújtom rögtön, mégse fogadsz szót nekem?

HÜLLOSZ
Már nyújtom, és nem mondok ellent semmiben.

HÉRAKLÉSZ
1185 Esküdj tehát apám, Zeusz fejére... Na?

HÜLLOSZ
De mit fogadjak meg? Azt is megtudhatom?

HÉRAKLÉSZ
Hogy azt csinálsz, amit én parancsolok.

HÜLLOSZ
Jól van, megesküszöm rá, Zeus legyen tanúm.

HÉRAKLÉSZ
Ha pedig megszeged, azt kérde: légy átkozott.

HÜLLOSZ
1190 Úgysem szegem; ha mégis: legyen átkozott.

HÉRAKLÉSZ
Zeusz Oitájának magas csúcsát ismered?

HÜLLOSZ
Igen, már sokszor áldoztam a hegytetőn.

HÉRAKLÉSZ
Ha majd barátaiddal átkaroltatok,
A csúcsra kell fölvinnetek a testemet;

1195 És nyisd mellé olajfa erős ágait,
És dobd e máglya tetejére testemet,
És aztán gyújtsd meg a fenyőfáklyák tüzét,
És lobbants lángra. Aztán egy könnyet se ejts,

1200 Ne sóhajtozz, ne jajgass, hogyha férfi vagy,
Csak tedd a dolgod. Tedd, mert hogyha nem teszed,
Megvárunk odalent: én és az átkaim.

HÜLLOSZ
Mire kényszerítesz? Ezt hagyod rám, apám?

HÉRAKLÉSZ
Teszed a dolgodat. Mert hogyha nem teszed,
1205 Válassz másik apát: nem vagy többé fiam!

HÜLLOSZ
Apám, éppen te kényszerítesz arra, hogy
Kezem vérrel szennyezve, gyilkosod legyenek?

HÉRAKLÉSZ
Én mást kérek. Gyógyító megváltóm legyél,
S a fájdalom egyetlen gondos orvosa.

HÜLLOSZ
1210 Lángot vetek rá, úgy gyógyítom testedet?

HÉRAKLÉSZ
Ha ettől félsz, a többit teljesítsd azért.

HÜLLOSZ
Fölviszlek oda, ezt a kérést vállalom.

HÉRAKLÉSZ
És megrakod a máglyát is parancs szerint?

HÜLLOSZ
Ha két kezemmel meg se kell érintenem!...

1215 A többit megcsinálsz, nincsen akadály.

HÉRAKLÉSZ
Ezt vártam tőled. Tegyé meg a kedvemért
Egy kis szívességet a legnagyobb után.

HÜLLOSZ
Akármilyen nagy, teljesítem szívesen.

HÉRAKLÉSZ
Eurütosz király lányát ismered, ugye?

HÜLLOSZ
1220 Ioléra gondolsz, apám, ha nem tévedek.

HÉRAKLÉSZ
Nem tévedsz. Volna még egy kérésem, fiam:
Ha már halott leszek, de akaratom él,
S te tiszteled az apádnak tett esküket,
Vedd feleségül őt; ne ellenkezz velem!

1225 Őt, aki tegnap karjaim között feküdt,
Rajtad kívül ne érintse férfi soha;
Csupán te gondoskodj az ágyáról, fiam.
A nagy dolgokban engedjél; ha megtagadsz
Egy kis kérést, eljárszod a bizalmamat.

HÜLLOSZ
1230 Betegre haragudni bár nem szép dolog:

Ilyen kérés ha fölhaborít, nem csoda!

HÉRAKLÉSZ
Úgy látom, nem esik jól a szófogadás.

HÜLLOSZ
Ki tudná ezt a nőt, aki miatt anyám
Meghalt, s te roncs lettél, ki tudná ezt a nőt

1235 Elvenni – hacsak meg nem őriztette egy
Bosszúálló istenség? Inkább meghalok,
De ellenséggel ágyamon nem osztozom.

HÉRAKLÉSZ
Ez az ember nem tartja tiszteletben a
Haldokló kérését. Verjék az istenek

1240 Átokkal: megtagadta apja életét.

HÜLLOSZ
Rohamod van, azért beszélsz így. Istenek!

HÉRAKLÉSZ
Te keltetted föl elcsituló fájdalommat.

HÜLLOSZ
Kelepcében vagyok, ahonnét nincs kiút!

HÉRAKLÉSZ
Mert nem tartod tiszteletben apád szavát.

HÜLLOSZ
1245 Mert tiszteletlenné magad teszed fiad!

HÉRAKLÉSZ
Nem tiszteletlenség, ha enyhülést hozol.

HÜLLOSZ
Komolyan arra kérsz, hogy mindezt megtegyem?

HÉRAKLÉSZ
Az istenek a tanúm: így akarom.

HÜLLOSZ
Így lesz. Nem mondok ellent; ám az istenek

1250 Előtt te vagy a felelős. Nem akarok
Bűnözni még a parancsodra sem, apám.

HÉRAKLÉSZ
Szépen beszéltél. Arra kérlek, igyekezz,
És vess máglyára, amíg nem száll újra rám
A hússomat szétszaggató bögöly! Gyerünk.

1255 Emeljétek föl, rajta! Minden fájdalom
Megszűnik, hogyha ébrenlétem véget ér.

HÜLLOSZ
Apám, utunkba nem áll semmi akadály:
Erővel kényszerítesz, máris indulunk.
(Fölemelik Héraklész hordágyát, és elindulnak vele.
Jön Iolé)

HÉRAKLÉSZ
Rajta, fiúk, mielőtt újra megéget

1260 A láz! Lelkem, sziklaszilárd légy!
Súlyos acélzabolával szerszámozd föl a számat,
Ne legyen jajszava: én nem akartam
Így végezni, de boldog utam lesz.

HÜLLOSZ
Rajta, fiúk! Vétkeimért legyetek

1265 Értő türelemmel irántam;
Vádoljátok az isteneket,
Akik égi közönnyel nézik a pályánkat!
Mennyei nemzők rendje: hiába apáink,
Ha túrva tekintik a kint, fájdalmat a porban.

1270 És bár a jövőt senki se látja előre,
Ami most megesset, csak gyászszíralom minekünk,
De szégyen az Égnek;
És legnyomorultabb valamennyi között
Ő, aki bűnhődik a bűnéért.

KAR (Iolénak)
1275 Ne maradj te se, szűzlány, ebben a házban,
Ahol minden fal, látod, fekete,
És ahol úr a sosemvolt szomorúság.
De Zeuszon kívül nincsen végzet a földön.